

Пащенко Т. М.,
*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник лабораторії
науково-методичного супроводу підготовки
фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
tantarena@ukr.net*

ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКАХ

Анотація. Аналіз сучасної ситуації дає можливість стверджувати, що інформаційне суспільство виявляє серйозні виклики освітній галузі, аналізу чого і присвячена стаття.

Ключові слова: виклики, фахова передвища освіта, педагог, цифровізація суспільства.

Abstract. The analysis of the current situation makes it possible to assert that the information society presents serious challenges to the educational sector, which is the analysis of the article.

Keywords: challenges, vocational higher education, teacher, digitalization of society.

Фахова передвища освіта України на сучасному етапі розвивається в контексті глобальних цивілізаційних викликів суспільства, які впливають на процеси освіти та розвитку особистості та потребують пошуку відповідей. Відбувається трансформація світу (global education, World skills, глобальні зміни клімату, пандемія COVID-19, геополітичні конфлікти, міграційні процеси та ін.), яка вимагає перегляду ціннісно-сміслового ядра виховання підростаючого покоління, майбутніх фахівців. Стратегії виховання та навчання мають бути спрямовані на формування нових поколінь, які мають компетентності, знання та вміння, що відповідають викликам ХХІ століття, орієнтованих на гуманні та моральні цінності, готових до мирного творення.

Спочатку опишемо виклики до системи освіти та «відповіді» на них.

Виклики планетарного масштабу, зумовлені процесами глобалізації та посиленням екологічної кризи. Вирішення більшості глобальних проблем неможливе без спеціального застосування соціально-педагогічних зусиль.

Виклики геополітичного характеру, пов'язані з невідповідністю розвитку країн і регіонів та нарощуванням різноманітних міжнародних протистоянь. Педагогічна «відповідь» у цій ситуації може бути спрямована на виховання в суспільстві толерантності, підготовку людей до міжкультурної комунікації; на пошук ціннісних базисів для формування гуманістичних і гуманітарних суджень про події, що відбуваються.

Виклики соціально-економічного характеру, породжені вступом суспільства до постіндустріального періоду розвитку та загостренням боротьби за сфери економічного впливу. Система освіти змушена шукати нові організаційно-фінансові моделі навчання, які здатні відкрити доступ до знань усім охочим.

Виклики у сфері культури, що з'являються по міру зниження значимості культурних традицій; зростання кількості функціонально неграмотних людей; переходу від книжкової культури до екранної, посилення впливу масової культури. В умовах, що змінюються, суспільству необхідне усвідомлення нових функцій освіти як інституту культурного спадкування, пошук інноваційних форм виховання та навчання.

Технологічні виклики, які потребують використання у процесі нових можливостей науково-технічного прогресу. Зокрема, масового педагогічного освоєння інформаційно-комунікаційних форм навчання та мережевого зв'язку; розробки високих гуманітарних технологій.

Нині прогресивний світ знаходиться на п'ятому етапі промислової революції. Індустрія 5.0 базується на Індустрії 4.0 та застосуванні засобів штучного інтелекту. Основними складовими є інтернет речей, кібербезпека, штучний інтелект і роботизація, що опираються на: технології обробки великих даних, штучному інтелекті, доповненій реальності [6]. Перехід до Індустрії 5.0 ґрунтується на нових підходах, створенні баз знань та нового бачення виконавців. Розвиток інтернету речей, робототехніки, штучного інтелекту та великі дані визначають розвиток промисловості 5.0. Учені Інституту професійної освіти НАПН України вважають, що «у найближчому майбутньому вітчизняні заклади фахової передвищої освіти мають готувати спеціалістів для роботи в умовах Індустрії 4.0 і 5.0, які передбачають перехід до розумних виробництв із раціональним споживанням ресурсів, інклюзією та орієнтацію на потреби споживача» [4, с. 21].

Глобальним викликом є *цифровізація суспільства*, що визначає нове цифрове освітнє середовище та цифрову мораль. В останні роки інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) увійшли до суспільства, викликавши численні зміни як на соціально-економічному рівні, так і на освітньому. Щодо освітньої системи, присутність ІКТ зростає на всіх етапах підготовки майбутніх фахівців. З цієї причини багато експертів заявляють, що розвиток навичок цифрового навчання – це виклик, з яким зіткнуться майбутні покоління, та який має бути вирішений тепер за умов швидкого технічного прогресу.

Розвиток цифрової педагогічної компетентності залишається проблемою, що має вирішувати система фахової передвищої освіти. У цифровому контексті, в якому ми перебуваємо сьогодні, суспільство вимагає від викладача достатнього багажу цифрових навичок, якими би він міг ділитися зі студентами. Мережевий характер цифрових технологій пов'язаний з низкою нових видів навичок та компетенцій, які користувачі технологій мали розвивати протягом останнього десятиліття.

Розглянемо детальніше структуру дистанційного навчання (*distance learning*), як відповідь на виклик сьогодення пов'язаний з воєнною агресією РФ, – це освітній формат, що дозволяє слухачам проходити навчання, не перебуваючи фізично в одному приміщенні з викладачем чи джерелом контенту. Комунікація між слухачами та викладачами та доступ до навчальних матеріалів забезпечуються за допомогою телекомунікаційних технологій, насамперед інтернету. Дистанційне навчання може бути синхронним та асинхронним. Синхронне електронне навчання (*synchronous e-learning*) – формат електронного навчання, коли всі учасники навчання взаємодіють один з одним і з викладачем у реальному часі, одночасно. Асинхронне електронне навчання (*asynchronous e-learning*) - формат електронного навчання, коли учасники навчання використовують електронні ресурси для придбання інформації, виконання завдань, висунання ідей, обміну ідеями та інформацією, а також для інших форм взаємодії без наявності обмежень за часом і місцем та незалежно від залучення інших учасників навчання та викладача до навчання в той же час [1]. Основні (базові) формати дистанційного навчання зображено на рисунку 1.

Рис. 1. Основні (базові) формати дистанційного навчання

1. Чат-заняття (*chat classes*) – навчальні заняття, які здійснюються з використанням чат-технологій. Проводяться синхронно, тобто всі учасники мають одночасний доступ до чату.

2. Веб-заняття (*web classes*) – дистанційні заняття, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, які проводяться за допомогою засобів телекомунікації та інших можливостей інтернету. Від чат-занять веб-форуми відрізняються можливістю тривалої (багатоденної) роботи та асинхронною взаємодією студентів та педагогів.

3. Веб-конференція (*web conference*) – технологія та інструментарій для організації онлайн-зустріч та спільної роботи в режимі реального часу через інтернет. Веб-конференції дозволяють проводити онлайн-презентації, колаборативно працювати з документами та додатками, синхронно переглядати сайти, відеофайли та зображення. За цих умов кожен учасник перебуває на своєму робочому місці.

4. Вебінар (*webinar*) або онлайн-семінар (*online seminar*) – різновид веб-конференції, проведення онлайн-зустрічей або презентацій через інтернет. Під час веб-конференції кожен з учасників знаходиться за своїм комп'ютером, а зв'язок між ними підтримується через інтернет за допомогою завантаженої програми, встановленої на комп'ютері кожного учасника, або через веб-додаток. Вебінари передбачають переважно «одностороннє» мовлення спікера та мінімальний зворотний зв'язок від аудиторії. Вебінари можуть бути спільними і включати сеанси голосувань і опитувань, що забезпечує повну взаємодію між аудиторією і ведучим.

5. Дистанційні заняття у форматі «живої віртуальності» (*live virtual class, LVC*) – дистанційні заняття у режимі реального часу за участю викладача. На відміну від традиційних вебінарів та відеоконференцій, у цьому форматі використовуються технології інтерактивного навчання, що дозволяє використовувати високо функціональні пакети для проведення презентацій, повний набір інтерактивних засобів (дошка, чат, відео, спільне використання додатків та ін.) [1]. Такий формат схожий із звичайними навчальними заняттями, що проводяться у аудиторіях, за винятком того, що учасники присутні на заняттях дистанційно. Учасники взаємодіють через підключення до мережі Інтернет: вони можуть чути один одного, бачити на екрані викладача та ставити йому запитання. У процесі навчання викладач може взаємодіяти як із усією групою, так і з кожним слухачем, а кожен слухач повноцінно взаємодіє з викладачем та з усією групою.

На рисунку 1 стрілкою показано напрямок розвитку форматів дистанційного навчання шляхом додавання інструментів для створення і інструментального сервісу дистанційного навчання (рис. 2).

Цільове формування затребуваної моделі цифрової освітньої платформи навчального закладу та її прискорене впровадження у навчальний процес необхідно розглядати як складний освітній проєкт [1].

Доцільно зазначити, що впровадження ІКТ у систему освіти, як і раніше, є проблемою, для подальшого удосконалення освіти, необхідно продовжувати розвивати підготовку викладачів у галузі цифрової компетентності. За останні роки у системі фахової передвищої освіти в основному вдалося вирішити завдання, визначені етапом масового застосування елементів електронного навчання: розширення інформаційного контенту з акцентом на теорію, подання текстово-графічної інформації в одному форматі для всіх, одночасне планування

освітніх подій, теоретичний зворотний зв'язок в основному у формі відповідей на тестові завдання тощо.

Рис. 2. Групування інструментів (елементів) дистанційного навчання

Наступний етап, пов'язаний з пропозицією педагогічній спільноті нового покоління сервісних інструментальних систем, повинен уможливити перехід до персоналізованого практико-орієнтованого предметного контенту з акцентом на емоційну залученість студента до командної роботи та результатами навчання, що відображають досягнутий рівень компетентності відповідно до вимог професійних стандартів.

Сучасні цивілізаційні виклики підсилюють проблеми невідповідності якості підготовки випускників закладів фахової передвищої освіти вимогам роботодавців (низька якість освіти і як наслідок, потреба у додатковому навчанні на робочому місці; відсутність у випускників знань про новітні технології та сучасне обладнання; збільшення адаптаційного часу, відсутність практичних навиків тощо). «Спостерігається динаміка невідповідності структури підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти поточним і перспективним потребам ринку праці. Вкрай мала кількість високотехнологічних виробництв не створює достатнього попиту і не гарантує працевлаштування випускникам техніко-технологічних коледжів» [3].

Частину проблеми такого стану автори аналітичного звіту «Вища освіта в Україні: зміни через війну» вбачають у «відсутності у ключових стейкхолдерів

системного бачення місця фахової передвищої освіти в освітній системі України та основних координат її подальшого розвитку» [2, с. 72].

На думку експертів, Україна найближчим часом уде змушена зосередитись у сфері освіти на «1) подоланні викликів воєнних руйнувань, 2) переосмисленні та виробленні нового бачення системи загалом для забезпечення її всебічного розвитку, 3) створенні позитивних умов для трансформації мережі закладів освіти, яка відповідатиме соціальним та економічним потребам України, 4) підвищенні якості освіти, 5) підтримці забезпечення інноваційного навчального та дослідницького середовища, 6) посиленні співпраці зі стейкхолдерами різного рівня та впливовості, щоб забезпечити залучення та позитивні результати для всіх студентів і стейкхолдерів» [5].

Незважаючи на сучасні цивілізаційні виклики, пов'язані військовою агресією, з пандемією, «державна політика в сфері професійної освіти спрямована на реалізацію стратегії підвищення якості професійної підготовки фахівців відповідно до потреб вітчизняного та зарубіжного ринків праці. При цьому вкрай актуальним і важливим є професійний розвиток педагогічних працівників фахових коледжів, який вчені розглядають у контексті безперервної педагогічної освіти й педагогічної діяльності, вимог до педагога та його підготовки» [4, с. 8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дистанційне навчання в системі професійно-технічної освіти : монографія /авт. кол. В. В. Ягупов, Л. М. Петренко, С. Г. Кравець та ін. / За наук. ред.В. В. Ягупова. Житомир: «Полісся», 2019. 234с.
2. Ніколаєв, Є., Рій Г., & Шемелинець, І. (2023). Вища освіта в Україні: зміни через війну. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>.
3. Радкевич В. О., Лузан П. Г., Пащенко Т. М. Фахова передвища освіта: аналітичний огляд ефективності. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2022. Вип.4(2). С. 1-12. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4209>.
4. Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу : монографія / О. А. Тітова, П. Г. Лузан, Т. М. Пащенко, І. А. Мося, А. В. Остапенко, О. Ю. Ямковий. За наук. ред. О. А. Тітової. Київ: ІПО НАПН України, 2023. 272 с.
5. Rebuilding Ukraine: Principles and Policies. Paris Report 1. Edited by Yu. Gorodnichenko, I. Sologub, B. W. di Mauro. CEPR Press, 2022. P. 358. URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/178114-paris_report_1_rebuilding_ukraine_principles_and_policies.pdf
6. Global Industry 5.0 Market Highlights 2022-2030. (2023). Research Nester. <https://www.researchnester.com/reports/industry-50-market/3603>.